

12. Ders: İçerik

Sözdizim

Dilbilgisel ve dilbilgisi dışı

Dilbilgisellik neye bağlıdır

Dilbilgisellik neye bağlı değildir

Dilbilgisellik ve dilbilgisi dışılık

Daha önce de belirtildiği gibi, dile ait bilgimiz, dilimizin ses, biçim, anlam ve tümce yapılarına ilişkin bilgilerimizi içermektedir. Bunlardan dilimizin seslerine ilişkin bilgimiz *sesbilim* (phonetics) ve *ses bilgisi* (phonology), sözcükleri oluşturan biçimlere yönelik bilgimiz *biçimbilim* (morphology), dilimizin anlam yapısına ilişkin bilgimiz *anlambilim* (semantics), tümce yapılarına ilişkin bilgimiz de *sözdizim* (syntax) içinde incelenmektedir. Tümce yapıları, biçimbirimlerin bir araya gelerek daha üst yapılar kurmasıyla oluşur. Biçimbirimlerin birleşerek kurdukları bu üst yapılar **öbek**lerdir (phrase). Ancak, öbeklerin kurulması bir tümcenin oluşturulması için yetmemekte, bunun için bunların birbirleriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Böylece, öbeklerin birleşmesiyle tümceleri elde ederiz. Bu anlamda denilebilir ki, sözdizim, öbek ve tümcelerin yapısını inceleyen bir dilbilgisi bileşenidir (Dile ilişkin bilgilerimizi oluşturan diğer yapılar, dilbilgisinin diğer bileşenleridir. Yani dilbilgisinin diğer bileşenleri, sesbilim, sesbilgisi, biçimbilim ve anlambilimdir). İşte bu bölümde, anadili konuşucuları olarak, dilimizin sözdizimsel yapılarına ilişkin bilgimiz üzerinde durulacaktır.

Dilbilgisellik neye bağlıdır?

- Dilbilim, yalnızca dilbilgisel olarak doğru tümcelerin neler olduğunu araştırmayı amaçlamaz; bunun yanında dilbilgisel olmayan tümcelerin neden dilbilgisi dışı olduğunu açıklamayı ve buradan yola çıkarak da dilbilgisel tümceler yaratan sözdizimsel kurallara ulaşmayı hedefler.
-
- Bir tümcenin dilbilgiselliği, yalnızca **sözcük dizilişine** (word order) bağlı değildir. Dolayısıyla, bunun yanında daha pek çok tümce yapısına ilişkin sözdizimsel kural vardır.
-
-
- Çocuk topu buldu.
- *Çocuk buldu.
- *Çocuk evin içinde buldu.
- Çocuk topu evin içinde buldu.
- Yeşim ağaçtan  elma kopardı.
- *Yeşim  elma ağaçtan kopardı.
- *Yeşim ağaçtan  elmalar kopardı.
- Su içen insana yılan bile dokunmaz.
- *Su içtiği insana yılan bile dokunmaz.
- *Murat Hakan’a Aye gittiğini söyledi.
- Murat Hakan’a Aye’nin gittiğini söyledi.
- ?Murat Hakan’a eve gitmesini bildirdi.
- Murat Hakan’a eve gittiğini bildirdi.
- Murat Hakan’a eve gitmesi gerektiğini bildirdi.
-
- (Tmcelerin dilbilgiselliği ile ilgili açıklama)
-
- Görüldüğü gibi, bir tümcenin dilbilgisel ya da dilbilgisi dışı olarak belirlenmesini sağlayan sözdizimsel kurallar, yalnızca biçimbirimlerin dizilişleri ile ilgili değildir. Bu tüm insan dilleri için geçerlidir. Bütün konuşucuların kendi dillerinde dilbilgisel tümceleri dilbilgisel olmayanlardan ayırabilmesi ya da bunların nasıl düzeltilebileceğini bilmesi, onların kendi dillerine ilişkin sözdizimsel kuralları bildiğini göstermektedir.
-

Dilbilgisellik neye bağlı değildir?

- Dilbilgisellik okulda öğretilen bilgilere bağlı değildir. Tümcelerın dilbilgiselliğine ilişkin pek çok bilgimizi, daha yazmayı öğrenmeden, çocuklukta ediniriz.
- Dilbilgiselliğe ilişkin yargılar, belirli bir tümceyi daha önceden duymuş olmamıza bağlı değildir. Örneğin, aşağıdaki tümceyi daha önce duymamış olsak da dilbilgisel olup olmadığına karar verebiliriz:
 - Kırkayaklar bahçede parti veriyorlar.
- Dilbilgisellik, tümcenin anlamlı olmasına ya da olmamasına bağlı değildir:
 - Renksiz yeşil düşünceler fütursuzca uyuyorlar.
 - Bir sıfat kafayı çekti.
- Bu tümceler fazla bir anlam içermese de sözdizimsel olarak doğru bir biçimde oluşturulmuştur; yani bunlar dilbilgiseldir. Belki biraz garip olabilirler ama aşağıdakiler kadar garip olmadıkları kesindir:
 - *Yeşil fütursuzca uyuyorlar düşünceler renksiz.
 - *Kafayı sıfat çekti bir.

Dilbilgisellik neye bağlı değildir?

- Dilbilgisellik, tümcelerin doğruluğuna bağlı değildir. Eğer yle olsaydı yalan söylemek olanaksız olurdu. Yine dilbilgisellik, tümcede sözü edilen nesnelere gerçek olup olmadığına ya da tümcedeki olayların olası olup olmadığına da bağlı değildir. Örneğin, gerçek bilgi içermeyen, mitolojideki tek boynuzlu atlardan söz eden ya da hamile babalara gönderimde bulunan tümceler dilbilgisel olabilir.